

MODELE DE POLITICI CULTURALE ÎN ȚĂRILE UNIUNII EUROPENE

MODELS OF CULTURAL POLICIES IN EU COUNTRIES

VEACESLAV REABCINSCHII⁶⁸,

doctor în sociologie, lector universitar,
Academia de Muzică, Teatru și Arte Plastice

<https://orcid.org/0000-0001-5131-7698>

CZU 316.7

008:32(4)

DOI <https://doi.org/10.55383/iadc2024.26>

În articol sunt analizate modelele de politici culturale implementate în țările Uniunii Europene din perspectiva relațiilor stat-cultură și cultură-societate. Sunt determinate patru tipuri de politici:

---

⁶⁸E-mail: reabcinschi@gmail.com

paternalist, participativ, intervenționist și antreprenorial.

Cuvinte-cheie: *modele de politici culturale – paternalist, participativ, intervenționist și antreprenorial*

The article analyses the models of cultural policies implemented in the countries of the European Union from the perspective of state-culture and culture-society relations. Four types of policies are determined: paternalistic, participatory, interventionist and entrepreneurial.

Keywords: *cultural policy models - paternalistic, participatory, interventionist and entrepreneurial*

Introducere

Creșterea rolului culturii în dezvoltarea social-economică durabilă determină necesitatea de a cerceta politicile culturale într-o complexitate de relații stabilite nu doar de raporturile *stat-cultură* și *stat-societate*, dar și ca un proces de implicare a populației în elaborarea și implementarea politicilor culturale, precum și implicarea domeniului cultural în soluționarea problemelor și satisfacerea necesităților comunităților și societății – relația *societate-cultură*.

Statul este subiectul, care prin politicile sale asigură condiții optime pentru domeniul cultural în crearea produsului și oferirea serviciilor culturale pentru societate – consumatorul acestui produs. Relațiile dintre toți acești subiecți sunt diferite și au un grad înalt de diversitate. În prezent tot mai mult societatea este privită nu doar ca un simplu consumator, ci și ca un participant nemijlocit la crearea produsului cultural. Fiecare dintre acești subiecți își are propriile interese. Guvernarea are nevoie de o societate consolidată în baza unor valori acceptate de majoritate și o imagine unicat, care ar reprezenta statul în lume. Societatea are nevoie de niște repere morale și o autodezvoltare creativă în timpul liber. Iar creatorii, care sunt un generator de produse și valori culturale, sunt cointeresați în dezvoltarea creativității și obținerea în baza acesteia a unui venit, care ar asigura necesitățile de viață și ar permite dezvoltarea abilităților sale. „Relația societate-cultură este o relație de influențare reciprocă, în care, în ultimă instanță, starea culturii este determinată de legile sistemului social global. Această caracteristică de bază a culturii reclamă studiul ei din perspectiva sociologiei ca știință a realității sociale [1 p. 21]. Caracterul relațiilor dintre fiecare doi subiecți în parte oscilează respectiv: *stat-cultură* – de la centralizare spre descentralizare; *stat-societate* – de la autoritarism la democrație; *cultură-societate* – de la consumațiune spre participațiune.

Modele de politici culturale

În **Tabelul 1** sunt prezentate modelele de politici culturale, care se conturează la intersecția caracteristicilor relațiilor *stat-cultură* și *societate-cultură*. Aceste concepte și modele nu sunt statice, fiind într-o schimbare permanentă.

Tabelul 1. Modele de politici culturale bazate pe relațiile *stat-cultură-societate*

societate-cultură/ stat-cultură	consumațiune	participațiune
centralizate	<i>Modelul paternalist</i> – statul susține activ activitățile culturale în conformitate cu prioritățile sale fără implicare ideologică. Societatea – consumator al produselor și serviciilor oferite de piața culturală.	<i>Modelul participativ</i> – statul coordonează obiectivele culturale de dezvoltare, cultura este o componentă a dezvoltării social-economice, societatea participă activ la determinarea și implementarea politicilor culturale.
descentralizate	<i>Modelul intervenționist</i> – statul intervine pentru a susține inițiativele culturale ale comunităților sau grupurilor sociale și dezvoltă politici pentru creșterea consumului cultural în societate.	<i>Modelul antreprenorial</i> – statul stimulează consumul cultural pe piață și implicarea societății în susținerea culturii, dezvoltarea culturii este determinată de cererea și oferta pieței.

Sursa: tabel elaborat de autor

Unul dintre principiile politicii culturale a statelor democratice este libertatea fiecărei persoane în alegerea valorilor și propriei identități culturale. Pe baza separării anumitor bunuri culturale, precum și urmării anumitor practici specifice, în societate se formează pluralismul cultural al diferitor grupuri și comunități culturale. Politica culturală este determinată nu numai de „stat” (sistemul administrației de stat) și de elita politică, ci și de artiști, consumatori, sfera de afaceri, organizații publice și diverse asociații.

Pentru țările democratice este caracteristică creșterea rolului societății ca subiect al politicilor culturale. Prezența diferitor „platforme” culturale în spațiul social al unei țări presupune abordări speciale din partea statului pentru reglementarea proceselor socio-culturale. Politica culturală este necesar să păstreze diversitatea culturală și, în același timp, să contribuie la asigurarea integrității țării. În acest scop sunt folosite anumite mecanisme, care influențează tendințele negative ce se cristalizează în societate și contribuie la autorealizarea culturală a diferitor grupuri sociale. După cum arată istoria și experiența mondială, dezvoltarea unui stat democratic nu poate avea loc fără implicarea resurselor culturale. Elaborarea priorităților și obiectivelor politicilor culturale, coordonarea intereselor subiecților săi, care nu pot fi influențați prin aceleași mecanisme, este o sarcină destul de complicată.

În analiza *relației stat-cultură* într-un regim democrat ne vom baza pe cercetările, care scot în evidență două tipuri de rapoarte: „centralizate” – existența unei administrații culturale la nivel central, care joacă rolul de coordonator al activității tuturor subiecților politicilor culturale, inclusiv în comunitățile regionale și locale, și „liberale” – rolul principal îl joacă piața bunurilor culturale. Oferta industriilor culturale și produsele acestora se orientează spre cererea audienței culturale de masă, reprezentată de majoritatea membrilor societății.

Factorii care determină dezvoltarea culturii nu sunt numai instituțiile statului, eficiența lor, talentul și creația artiștilor, infrastructura pusă la dispoziția lor, dar și necesitățile societății, interesul businessului, implicarea populației. În urma analizei dezvoltării politicilor culturale în

diferite țări în ultima perioadă de timp, se poate remarca creșterea rolului activității culturale a oamenilor și interacțiunii lor sociale ca factor important al dezvoltării socio-economice, care considerăm că trebuie să stea la baza relațiilor *cultură-societate*. Spre a le distinge, ele au fost numite relații de „*consumațiune*” și „*participațiune*”. Primul tip este relevant pentru țările în care cultura, în mare parte, este tratată ca un domeniu al consumului, iar societatea ca un consumator al produselor și serviciilor culturale. Tipul doi prevede cultura ca domeniu, care contribuie la dezvoltarea social-economică a țării, iar societatea este implicată activ în dezvoltarea domeniului.

Modelul paternalist este caracterizat printr-o implicare substanțială a autorităților publice în elaborarea și implementarea politicilor culturale în baza priorităților sale de guvernare, care țin cont și de cerințele majorității populației. Pe lângă reglementările juridice și administrative cu privire la subiecții, bunurile și activitățile politicilor culturale, statul la diferite nivele – național, regional sau local – alocă fonduri substanțiale pentru activitățile culturale. Activitatea este administrată de către instituțiile publice specializate la diferite niveluri. Unul dintre obiectivele principale ale politicilor culturale este asigurarea accesului larg al populației la produsele și serviciile culturale, înlăturarea inegalităților în ceea ce privește participarea culturală cauzată de anumite obstacole geografice, economice sau sociale. Aceste politici vizează susținerea deplină a artei profesionale, cultura fiind considerată un bun public, care contribuie la dezvoltarea societății, extinderea și diversificarea publicului, încurajarea variatelor activități artistice în toate domeniile culturale.

O altă prioritate pentru acest model de politici culturale este susținerea culturii ca domeniu, care contribuie la formarea valorilor și crearea modului de viață al populației. Statul este cel mai important subiect al politicilor culturale, asigurând realizarea principiilor diversității și pluralismului cultural, libertatea expresiei creative, respectarea drepturilor și intereselor culturale ale diferitor grupuri.

Ca exemplu de *model paternalist* sunt politicile culturale ale Franței. Statul francez consideră necesară intervenția publică, reieșind din faptul că, pe de o parte, patrimoniul cultural este considerat o valoare comună, care trebuie protejată și promovată, și, pe de altă parte, sprijinul creativității culturale și artistice este o necesitate pentru dezvoltarea societății. În aceste direcții acțiunea guvernamentală intenționează să prevină și să minimalizeze riscurile funcționării pieței: monopolizarea, uniformizarea sau înlăturarea produselor culturale de către piață. Statul și-a asumat responsabilitatea pentru educația și formarea artistică și culturală, care se realizează atât prin intermediul școlilor specializate la nivel național sau teritorial cât și prin asociații și organizații de formare neguvernamentală.

După caracteristicile expuse, cel mai des întâlnite printre politicile culturale ale țărilor membre UE este *modelul paternalist*. Alături de Franța, care este protagonistul de bază al acestui model, caracteristicile lui se regăsesc și în alte țări, precum Bulgaria, Cipru, Grecia, Ungaria, Italia, Letonia, Lituania, Luxemburg, Malta, Portugalia, România, Slovacia, Slovenia, Spania.

Modelul participativ prevede susținerea culturii din partea statului, dar și un grad înalt de implicare activă a societății în susținerea, elaborarea și implementarea politicilor culturale. Din punctul de vedere al procesului de luare a deciziilor și de administrare, modelul este bazat pe o largă descentralizare pe verticală și asociere pe orizontală. Descentralizarea verticală este axată pe relațiile dintre administrarea centrală și autoguvernările locale. Statul este responsabil, din punct de vedere financiar și administrativ, pentru instituțiile de artă și cultură de importanță națională, dar, în același timp, susține accesul larg la produsele culturale prin finanțări organizaționale sau direcționate pentru instituțiile culturale regionale și locale. Guvernarea își asumă susținerea inițiativelor individuale, ale organizațiilor, naționale sau locale prin utilizarea diferitor mecanisme, care exclud implicarea factorului politic, cum ar fi finanțarea „la lungimea brațului”. Un rol important îl joacă organizațiile neguvernamentale. În primul rând, ele sunt importante în consolidarea participării culturale și a amatorilor de arte. În al doilea rând, deși au și susținere guvernamentală, majoritatea instituțiilor culturale și artistice funcționează ca organizații non-guvernamentale (asociații, fundații, societăți pe acțiuni).

Spre deosebire de modelul paternalist, pentru modelul participativ prioritară este oportunitatea pentru fiecare de a beneficia de experiențe culturale, de educație culturală și de a-și dezvolta capacitățile creative, iar patrimoniul cultural existent să fie promovat prin utilizare și dezvoltare. Cultura trebuie să contribuie la dezvoltarea comunităților și, respectiv, la crearea *statului bunăstării sociale*, iar societatea, prin implicarea largă a organizațiilor sale, nu numai cele de stat, să contribuie la susținerea activităților culturale. La *modelul participativ* pot fi atribuite Danemarca, Finlanda, Olanda, Suedia, precum și unele țări care au pornit de la modelul paternalist, dar care au în prioritățile lor dezvoltarea caracteristicilor participative, precum Croația, Cehia, Estonia, Polonia.

Ca exemplu poate fi prezentat modelul *politicilor culturale suedeze*, care este marcat de o susținere puternică a activităților și organizațiilor culturale prin diferite agenții guvernamentale, conduse de către directori și consilii administrative desemnate de guvern, cu participarea nemijlocită a reprezentanților domeniilor și profesiilor relevante. Printre cele mai importante astfel de organisme sunt Consiliul Suedez al Artelor, Consiliul Suedez al Patrimoniului, Institutul de Film Suedez, precum și agențiile guvernamentale responsabile pentru activitatea instituțiilor culturale din țară. Autonomia instituțiilor culturale care activează ca agenții

guvernamentale este protejată de legea constituțională. În timp ce guvernul național este în multe privințe principalul actor în politica culturală suedeză, organizațiile artelor și culturii în Suedia pot fi descrise ca o rețea complexă de interacțiuni între stat, piață, societatea civilă și asociațiile profesionale culturale. Tot mai evidentă devine orientarea spre implicarea pozitivă a pieței, în special, la nivel local și regional. În același timp, nivelul regional devine din ce în ce mai important în dezvoltarea politicilor culturale suedeze.

Recunoscând cultura ca parte importantă a creării *statului bunăstării sociale*, obiectivul central pentru guvernare a devenit asigurarea accesului larg la produsele culturale pentru toți cetățenii statului, indiferent de locul de reședință, dar și încurajarea participării active a populației la activitățile culturale. În 2008 Parlamentul suedez a creat o Comisie pentru evaluarea politicilor culturale și, în urma recomandărilor ei, a adoptat un proiect de lege, care stabilește obiectivele de dezvoltare a domeniului: „Cultura ar trebui să fie o forță dinamică, provocatoare și independentă bazată pe libertatea de exprimare. Toată lumea ar trebui să poată participa la viața culturală. Creativitatea, diversitatea și calitatea artistică ar trebui să marcheze dezvoltarea societății.

Pentru a-și atinge obiectivele, politica culturală trebuie: să promoveze oportunitatea pentru fiecare de a beneficia de experiențe culturale, de educație culturală și de a-și dezvolta capacitățile creative; să promoveze inovațiile calitative și artistice; să promoveze patrimoniul cultural existent, prin conservare, utilizare și dezvoltare; să promoveze schimbul și cooperarea internațională și interculturală; să asigure în special dreptul la cultură al copiilor și al tinerilor” [2].

Modelul intervenționist – politicile culturale se bazează pe principiile descentralizării și subsidiarității. Această abordare a politicilor culturale este, în primul rând, orientată spre ofertă, ceea ce înseamnă că prioritate în obținerea susținerii din partea autorităților, atât centrale cât și locale, are infrastructura culturală. Statul încurajează, susține și garantează libertatea exprimării artistice, care oferă baza autonomiei activității instituțiilor și organizațiilor culturale și este o formă de protecție față de intervenția și reglementarea procesului cultural. Cu toate că autoritățile centrale nu influențează politicile locale, predomină responsabilitatea sectorului public pentru asigurarea existenței și finanțării instituțiilor și programelor culturale. La necesitate, guvernarea centrală poate interveni cu resurse financiare pentru a susține sectoarele pe care ea le consideră prioritare. Unul dintre principalele obiective ale politicilor culturale este asigurarea unui acces cât mai larg al populației la artă și cultură. Politica culturală, ca o componentă a politicilor sociale, trebuie să răspundă la provocările sociale, cum ar fi tendințele demografice, migrația,

sistemele de valori. Caracteristicile *modelului intervenționist* pot fi atribuite politicilor culturale ale Austriei, Belgiei, Germaniei.

Austria este un stat federal. Competențele culturale, conform constituției, sunt atribuite landurilor (Bundesländer), care beneficiază de „suveranitate culturală”. Politica culturală federală ține de responsabilitatea Departamentului de Artă și Cultură (DAC) din cadrul Ministerului Educației al Cancelariei Federale. Preocupările de bază ale DAC sunt susținerea libertății de expresie artistică și promovarea artei contemporane austriece, a artelor plastice, arhitecturii, modei și designului, muzicii, promovarea literaturii, a artei spectacolului, fotografiei, filmului în străinătate. DAC este preocupat, de asemenea, de asigurarea condițiilor de participare largă a publicului în activitățile culturale, crearea condițiilor adecvate pentru munca culturală, prin subvenționarea instituțiilor culturale federale, protejarea monumentelor istorice și a patrimoniului cultural național. Alte responsabilități publice pentru afacerile culturale au fost redistribuite pe sectoare între diferite instituții sau organisme, cum ar fi Institutul de Film Austriac, KulturKontakt Austria, Museums Quartier și Bundestheater-Holding [3].

În cadrul *modelului antreprenorial* de politici culturale, guvernarea nu se implică nemijlocit în activitățile culturale, elaborând mecanisme indirecte de stimulare și promovare a procesului creativ. Se consideră că doar principiile economiei de piață pot reglementa democratic procesul cultural, orice intervenție din partea statului este o imixtiune la drepturile omului. Sectorul privat și asociativ prevalează net asupra sectorului public, fiind reprezentat de diverse tipuri și forme de activități culturale. Artă este considerată ca un instrument al activității social-economice, care contribuie la dezvoltarea societății. Produsul cultural are nevoie de o piață cât mai mare, astfel fiind orientat spre integrarea în procesul cultural internațional. În aceste condiții un rol foarte important îl joacă managementul inițiativelor culturale. *Modelul antreprenorial* poate fi atribuit după majoritatea caracteristicilor Irlandei.

Concluzii

Constituirea modelelor de politică culturală a parcurs în dezvoltarea sa calea de la cele mai simple, bazate pe relațiile *stat-cultură*, spre cercetarea complexă a relațiilor *stat-cultură-societate*. Tipologia prezentată răspunde provocărilor contemporane și include și analiza relațiilor *cultură-societate*. La determinarea modelului de politică pe care îl dezvoltă, fiecare țară pornește de la anumite criterii, care, în primul rând, țin de tradițiile și valorile împărtășite de societate, dar și de situația politică și social-economică din țară.

Politicile culturale ale Republicii Moldova se înscriu în *modelul paternalist*. În societățile în curs de dezvoltare cultura este esențială pentru a consolida națiunea și reprezintă condițiile

necesare pentru a facilita dezvoltarea unor politici culturale originale, care să poată răspunde la provocările interne și externe ale lumii moderne. Statul și-a asumat responsabilitatea pentru cultură, deoarece, în condițiile economiei de piață, inițiativa privată nu este capabilă să acopere toate sectoarele de activitate. În același timp, statul nu dispune de resurse financiar-materiale destule pentru a dezvolta cultura în conformitate cu cerințele contemporane. Pentru a realiza acest obiectiv, cultura trebuie tratată ca o componentă a dezvoltării, iar politicile culturale trebuie integrate în strategiile naționale de dezvoltare.

În același timp, este necesar de creat condiții care ar exclude implicarea statului în procesul de creație, pentru a reduce uniformitatea acțiunilor culturale și a neutraliza gestionarea politică a instituțiilor culturale. Susținerea statului trebuie să fie liberă, fără unele condiții speciale. Dezvoltarea tehnologiilor, mijloacelor de comunicare în masă, creșterea bunăstării sociale necesită, pe de o parte, asigurarea accesibilității produselor culturale pentru toate segmentele de populație, iar, pe de altă parte, implicarea populației în crearea produselor culturale și a organizațiilor culturale în viața social-economică. Este o sarcină care trebuie să fie rezolvată de autoritățile publice prin elaborarea și implementarea unor politici culturale, ținând cont de resursele de care dispun și de valorile naționale.

Referințe bibliografice

1. BONDREA, A. *Sociologia culturii*. București: Editura Fundației România de Măine, 2006. ISBN 973-96128-0-6.
2. HARDING, T. Sweden. General objectives and principles of cultural policy [online]. In: *Compendium of Cultural Policies and Trends in Europe*: [site]. 22 noiem. 2022. [accesat 14 noiem. 2023]. Disponibil: <https://www.culturalpolicies.net/web/sweden.php?aid=23>
3. RATZENBÖCK, V., LUNGSTRAB, A. Austria. General objectives and principles of cultural policy [online]. In: *Compendium. Cultural policies and trends*: [site]. noiem. 2023. [accesat 14 noiem. 2023]. Disponibil: <https://www.culturalpolicies.net/web/austria.php?aid=21>.